

Kvadratura Kruga i stara odsutnost – vizije i izazovi, svjetla i sjene

Razmišljanja uz 10. obljetnicu

Ivan Supičić

ivan_supicic@yahoo.com

Uvod

Deseta obljetnica *Kršćanskoga akademskog kruga* i njegova časopisa *Nova prisutnost* prigoda je za osvrt na prijedeni put i postignute rezultate. Ali to je i prigoda za prisjećanje na izvornu viziju i duh iz kojih su Krug i časopis nastali, na prave motive njihova pokretanja te za ponovno buđenje svijesti o tom duhu i viziji, kao i o bitnim, najdubljim korijenima i početnim nadahnućima.

No, sada je možda dobar trenutak i za postavljanje pitanja o izazovima i izgledima da se – uz pomoć novih, osobito mlađih snaga – dosadašnji put obnovi, poboljša, proširi i produbi. Nekima bi se to moglo učiniti previsokim ciljem, preteškim podvigom, nereálnim i naivnim pokušajem, čak posve nemogućom misijom – osuđenom više-manje na neuspjeh. A nekima pak nezamjenjivom te danas još uvijek itekako aktualnom zadaćom koju se nipošto ne bi smjelo napustiti nego, usprkos svim subjektivnim slabostima i objektivnim poteškoćama i »u zgodno i u nezgodno vrijeme«, na njoj ustrajno raditi: njezina bi *differentia specifica* bila dovoljan razlog i opravdanje za takav poziv, nastojanja i napor.

Visina vizije i slabost snage

Nije to, međutim, pothvat za mnogobrojne, za svakoga ili bilo koga, za one koji »stavljaju ruku na plug, a okreću se natrag«, nije za slabe nego za jake, za »malo stado«, za duhovno-intelektualnu »neelitarnu elitu«, nezatvorenu u neki autističan i ukopan »akademski krug« ili akademizam, dalek sredini u kojoj djeluje i ravnodušan za pitanja koja je potresaju. Naprotiv, otvorenost i širina bile su bitni temelji Kruga na kojima se on htio graditi i rasti. One ga moraju obilježavati i nadalje.

Ipak, nerazumijevanje *izvana* njegova samog naziva, to jest sintagme »akademski krug«, izazvalo je već prije kod nekih (a izaziva još i danas) niz nespo-

razuma izlažući Krug opasnosti da bude krivo, redukcionistički shvaćen i stoga više ili manje odbojan.

Neki pak, i iz samoga Kruga (ili bliski njemu), nisu (posve) shvatili ni *iznutra* da mu je nezaobilazna zadaća široko se otvoriti na službu ovoj našoj u mnogočemu intelektualno zapuštenoj i duhovno klonuloj sredini, našoj civilnoj i vjerskoj zajednici; da mu je biti na duhovno-intelektualnom planu, bez ikakvih preuzetnosti, u najplemenitijem smislu te riječi – »sol zemlje«, kvasac, svjetlost i luč. A to, dakako, znači biti ljudski i društveno *zauzet* i *založen*, s jedne strane, ali i duhovno-intelektualno *produbljen*, s druge. Upravo na ovim dvjema sastavnicama Krug počiva ili (bez njih) pada. No, to je koliko bitna toliko i vrlo zahtjevna zadaća o kojoj se treba ozbiljno i iskreno zapitati je li joj Krug kao cjelina u ikojem trenutku svoga postojanja bio posve dorastao.

A oni pak njegovi članovi i prijatelji koji, nažalost, nisu (gotovo) nikada (potpuno) shvatili što su – u dubljem smislu – svekoliki istinski ciljevi i duh Kruga, katkad su prilagođavali razinu susretâ, razgovorâ i djelovanjâ u njemu prema svojoj osobnoj mjeri: bilo je to »ljudski, previše ljudski« a da se ne bi shvatilo i imalo razumijevanja zašto je tako i odakle dolazi – svakako ne iz intelektualno-duhovnih visina i zrelosti nego iz ljudskih slabosti te psiholoških i konceptijskih ograničenja, uhodanosti, rutina i blokada, sklonosti koračanju lakšim, utabanim stazama. Nekima su duh i koncepcija Kruga bili i ostali previsoki i zato strani, pa su ih snižavali da im tako postanu dostupnijima, ali su ostali u njemu, kao što je ostala i mala jezgra onih kojima su ta visoka koncepcija i duh bili bliski. Neki su pak iz Kruga iz raznih razloga jednostavno otišli, osobito mladi, među ostalim i zato što su bili razočarani takvim stanjem i odnosom snaga, pomanjkanjem dovoljno kvalitetne pozitivne kritične mase u njemu, njegovom na trenutke sve prisutnijom i snažnijom prosječnošću, ponekad do dosade »običnom« i nezanimljivom. U Krugu su, međutim, do danas ipak »preživjeli« i vrlo kvalitetni ljudi i vrlo kvalitetna događanja.

Zadaća je Kruga, dakle, od samoga početka bila i trebala je ostati *zahtjevna*, *visoka* i *teška*. I stoga, realno gledajući, tek djelomično ostvariva. Tako je i bilo. Ona je, tako shvaćena, i danas ostala primjerena samo manjem broju »izabranih«, ali ne takvih koji bi se samouzvisivali ili samouzdzivali nad druge, nego im bili u bratskoj službi. I koji bi se znali prijateljski nositi sa svojim suputnicima dobre volje, ali sporijega hoda, ne dopuštajući im ipak da ga zaustave u kretanju prema naprijed. Nije, uostalom, čudnovato što Krug nije nikada imao (dovoljno) velik broj članova. Velik broj istaknutih i značajnih hrvatskih intelektualaca kršćana nije u Krug nikada ni ušao. Za njega su jedva čuli ili nisu uopće za njega znali ili im se pak nije činio dovoljno privlačnim. I to usprkos visokom stupnju vrednota za koje se, barem načelno i deklarativno, Krug zalagao, napose svojim *Manifestom* iz 2009. godine, kojega je otvoreno, svojim potpisom, podržalo najmanje stotinjak, a na druge načine i više istaknutih i uglednih ljudi. Ipak, objektivno gledajući, taj je broj bio nedovoljan i relativno malen.

Za takvo stanje se, dakako, postavlja pitanje odgovornosti samoga Kruga i njegovih članova, osobito njegova vodstva. Moglo bi se *mutatis mutandis* reći za Krug nešto slično onome što je Željko Mardešić rekao o dosad žalosno nedostatnu uspjehu koncilskih reformi i njihova duha te praktičke primjene u Hrvatskoj: za takav ishod su posebno odgovorni upravo oni koji su ih nedovoljno ili nedosljedno zastupali, premalo u njih ulagali i za te se reforme preslabo zalagali. A o odgovornosti onih koji su praktički, premda možda ne i na riječima, bili protiv njih – ne treba ni govoriti. *Perditio tua ex te, Israel... Mea culpa...*

Naša šira sredina pak, nije baš ni danas, kao što to nije bila ni prije deset godina (ili uopće ili barem dovoljno) svjesna koliko joj treba ne samo istinska duhovno-intelektualna, slobodna i otvorena, nepristrana i visoko kvalitetna, neovisna, pluralna laička kršćanska snaga, nego i njih više, usmjerenih na službu toj istoj sredini, snagâ kakvih druge, pa i male, europske zemlje imaju u odličnijoj i brojnijoj mjeri od Hrvatske te koje čine njihovu prednost i vrijednost upravo zbog slobode, otvorenosti, modernosti i duhovno-intelektualne izvrsnosti prema kojima te snage teže. Tko ima uši da čuje, neka čuje i razumije! A tko ih nema, može li o tome uopće išta relevantno reći? *Sapienti sat!*

Intelektualno i duhovno

Duhovno i intelektualno se (pogotovo) u modernome svijetu ne smiju odjeljivati, nijedno od dvoga zanemarivati. Njihov puni, istodoban rast nasušna je potreba našega vremena da bi se suvremeni čovjek zaštitio od još dubljih urušavanja i padova. Znanost i vjera, intelektualnost i intuitivnost, religioznost i duhovnost moraju zajedno koračati i rasti. A to uključuje mnogo toga... To je dalekosežan program. Jasno, i u Hrvatskoj itekako postoji mnogo vrijednih pojedinaca i zajedničkih inicijativa, skupina i zajednica raznih vrsta. No, našoj su zemlji potrebne i takve *posebne* snage koje bi na što višoj mogućoj razini spojile duhovnu i intelektualnu sastavnicu, slobodno promicale i svjedočile, kritički i proročki, iskonski i dubinski, kristovski duh i izvornost, bezuvjetno traženje istine u svim bitnim životnim pitanjima te koje bi se suočile s glavnim gorućim problemima našega vremena i suvremenog čovjeka u svijetu i u nas, pa onda tako i bile društveno prisutni i relevantni pokretači jednoga novog duhovno-intelektualnog vala u Hrvatskoj. Tako to stoji čak u Statutu Kruga o njemu samom. U tome je smisao sintagme *nova prisutnost*. Takvom je snagom od samoga početka želio i trebao biti *Kršćanski akademski krug*. A časopis *Nova prisutnost* nosi svojim podnaslovom s dubokim razlogom i opravdanjem upravo tu znakovitu poruku nerazdjeljive dvojnosti – »časopis za intelektualna i duhovna pitanja«.

Međutim, paradoksalno, u redovima su se Kruga povremeno, pa postupno možda i sve više, javljali i anti-intelektualizam i neka prilično slabašna duhov-

nost. I on i ona živjeli su i žive usporedno sa zdravim težnjama za istančanom intelektualnošću i, dosljedno tome, za boljim razumijevanjem velikih problema naše sredine i vremena, s jedne strane, te za istinskim duhovnim traženjem i produbljenjem, s druge. Na točki zastoja zbog »suživota« tih dviju suprotnih tendencija i pojava stoji Krug i danas u svojevrstnoj blokadi koju treba probiti, a to ne ide bez dijaloških rasprava, suočavanja i preispitivanja – ako treba – i sve do bratske i prijateljske duhovne i intelektualne bitke. Trenutno nema znakovita vidljivoga razvitka i napredovanja, premda ima najava nekih, samo manjih pomaka i iskoraka. Ali, koliko je god to psihološki itekako razumljiv razlog za razočaranje i klonulost sve do odustajanja, toliko treba biti svjestan i toga da je takvo stanje nadasve *izazov* za veći iskorak, premda je ono dijelom i odraz općeg stanja u ranjenom hrvatskom društvu i Crkvi.

Neki se njezini – doduše samo neki – službeni predstavnici previše vidljivo bave prozivanjima i osudama, osobito na društveno-političkom polju, a ne u prvome redu i prije svakog upućivanja ikakvih poziva *drugima* (vjernicima ili ne – svejedno) uvjerljivom i stvarnom *metanojom* samih *sebe* – da bi onda, jer je to tako jedino moguće, uvjerljivo svjedočili blistavim primjerom vlastite kršćanske čistoće i *svetošću* života na svim područjima i u svim pitanjima svoju vjerodostojnost u izvornom duhu samoga Evanđelja. Tek usto bi, naime, s više uvjerljivosti i djelotvornosti, barem načelno i moralno, mogli bez neprimjerene politizacije pomoći u razrješavanju nekih bitnih, sudbinskih problema našega čovjeka i naroda, tako da oni po mogućnosti izbjegnju daljnju autodestrukciju u sadašnjoj sveobuhvatnoj duhovnoj, moralnoj, društvenoj i ekonomskoj krizi.

Naime, kod dijela službenog crkvenog personala, a ne samo kod političara, privrednika i takozvanih intelektualaca, katkad više izlaze na površinu partikularni, pa tako i puki materijalni interesi na račun zajedničkog, općeg dobra, zatvorenost u ego-pozicije i obranaštvo vlastitih stavova i položaja, intelektualna kratkovidnost i duhovna posustalost. Zasigurno zato jer je realnost uvijek složena i paradoksalna, kao što su složeni i paradoksalni sâm ljudski život, pa u najplemenitijem smislu riječi i samo Evanđelje, postoje nasreću usprkos ovim lošim stanjima, i posve suprotne pojave i zbivanja, pa prema tome i toliki vrijedni pojedinci koji ih nose. No ipak, uvijek nedovoljno. Ako je za sva vremena vrijedila konstatacija sv. Tome Akvinskoga: *Malum ut in pluribus in specie humana*, onda ona vrijedi i danas, i općenito i u nas. Unatoč tomu, Katolička crkva u Hrvatskoj zalaže se danas u cjelini za prave vrednote i upozorava, napose kroz svoju komisiju *Iustitia et pax*, na niz važnih pitanja i putove njihova razrješavanja.

Paradoksalno je, ali istinito dakle, da su i u Krugu, kao i u društvu i u Crkvi, te u raznim segmentima vjerskih, pa i civilnih zajednica oživjele i zaživjele – zajedno s njihovim možda manje prisutnim, poznatim ili izraženim pozitivnim stranama i usporedno s njima – najprije latentna i prikrivena, a potom među ostalim i otvoreno prepoznatljiva antiintelektualnost i pseudoduhovnost. Tra-

gično je, da ne kažemo i groteskno, koliko su ih oni od kojih one dolaze (katkad gotovo posve) nesvjesni i koliko sebe, naprotiv, doživljavaju samodostatno i samozadovoljno, uvjereni u ispravnost jedino svojih gledanja i ponašanja. Umjesto *nove prisutnosti* dobili smo i u Krug preslikanu *staru odsutnost*. A to znači mrtvilo bez inovativnosti, uspavanost, nesvjesnost, fatamorganu nekih, ne intelektualnih, nego intelektualističkih, ali i – posve suprotno – anti-intelektualnih mentalnih konstrukcija i sklopova, repetitivnu deklarativnost, neobvezujuće ponašanje te nadasve *strah* pred stvarnim, ozbiljnim izazovima vremena, bojazan pred izlaganjem riziku, iskoracima, javnom zalaganju, ukratko – nemoć. Ovome treba još dodati nedostatak vremena i zamor. Bio to alibi i bježanje od odgovornosti ili ne, u Krugu se često isticalo da se zbog njih, kao i drugih prioriteta (posla, obitelji...), ne može u njemu i iz njega ništa više i bolje učiniti, založiti se, postići.

No, *nil novi sub sole*, navedeni aspekti u *Kršćanskom akademskom krugu* nisu neka njegova, samo njemu pridržana posebnost, nego su i odraz prilika, preslikanog mentaliteta i nedovoljnog istinski kršćanskog, ali i, kako je prije smrti istaknuo kardinal Martini, suvremenom svijetu primjerenog duha u Crkvi. A to je samo još dokaz više prijeke potrebe stalnih, krajnjih napora da se u svim prilikama i situacijama ustrajno bori ne samo protiv novih i starih zala u drugima i *oko sebe*, nego ponajprije protiv novih i starih zala ili barem slabosti i nesavršenosti *u sebi*.

Bez promjene čovjeka nema ni promjena u društvu. A mijenjanje ljudi na bolje, duhovni i intelektualni, individualni i zajednički rast i uspon, najviša su, najteža, nikada dokraja ispunjena zadaća i misija čovjekova, napose za kršćanina. Suprotno odzivu na Kristov poziv: »Molite i bdijte da ne padnete u napast!« ili još: »Što kažem vama, kažem svima: Bdijte!«, a to znači: Budite svjesni, probudeni, promatrajte, pratite, spoznajte, shvatite što su život i svijet, Bog i čovjek, što se zbiva u vama samima, s vama i oko vas mnogi Kristovi (pseudo)učenici, kao i vrlo brojni koji to nisu, i danas spavaju poput onih u Getsemanskom vrtu na početku Isusove agonije i uoči same smrti. To je paradigmatička slika ljudi i svijeta, društva i same vidljive Crkve, počevši od njegovih najbližih učenika koji su joj pripadali otpočeka: utonuće u san, pospanost i klonulost, ali i prvotna zaokupljenost svim ostalim, osim bitnim, bijeg od središnjih stvarnosti k sporednostima, što je sve osobita oznaka nesvijesti i nedostatka duhovnosti, umrtvljenog, nesvjesnog življenja i iluzija – dok je jedna od prvih zadaća duhovnog života *napuštanje svih iluzija* o drugima i ponajprije o sebi, traženje što potpunije *svjesnosti*.

Nisu li takve težnje napuštanja osobnih i skupnih iluzija bile prisutne i duboko upisane u same početke Kruga, na ishodištu? Nije li to bila i morala ostati njegova središnja vizija? Buđenje svijesti, napuštanje iluzija, utonulosti u san, neinventivne repetitivnosti, intelektualne nedoraslosti... Kao što reče Željko Mardešić, pravi je neprijatelj kršćaninu »stari čovjek u njemu«. Tražiti pravog

neprijatelja drugdje i u drugima samo je obična samoobmana i puka projekcija. A projekcije su niski, elementarni, instinktivni *psihološki*, a nipošto ne neki *duhovni* procesi niti plodovi Duha. Ali gdje smo, tu smo: u punoj ambivalenciji između *nove prisutnosti* i *stare odsutnosti*. Prava je to drama i »kvadratura Kruga«. No, ako tko želi i dalje živjeti u iluzijama samozavaravanja i ne biti ih svjestan, to najlakše može, ali to je onda njegova odgovornost sa svim žalosnim posljedicama koje nosi.

Na ishodištu

Počeci su obično najčišći, najpoletniji, najsvježiji i najjači. Potom tek nastaju krize, zamor i zastoji. Ni s Krugom nije bilo drukčije. Ali kako se počelo i što se htjelo? Potaknuta raspravama na tzv. Devetoj sekciji Simpozija o mogućnostima djelovanja vjernika laika u Hrvatskoj, održanog krajem 2002. godine u Osijeku,¹ manja skupina njezinih sudionika, kojima se zatim pridružila skupina drugih laika i svećenika, među kojima nadasve Željko Mardešić, pokrenula je Krug. Na njegovu su ishodištu stajali na istaknutu mjestu ponajprije i osobito, ali ne jedino ni isključivo, Mardešićev životni primjer, ideje i radovi, sloboda i širina duha te duboka intelektualna poniranja. Bili su oni živ uzor i putokaz iznikao iz temeljnih i čistih kršćanskih i koncilskih izvora i nadahnuća, inspirirani najvrjednijim i najrelevantnijim duhovnim gibanjima i intelektualnim uvidima našega vremena. Mardešićevo je intelektualno-duhovno djelo bilo i ostalo jedinstveno u našoj sredini. Svojim bogatstvom, dalekosežnošću i vrijednošću mnogi su (premda ne i svi) njegovi aspekti ostali i danas aktualni i još uvijek praktički neiscrpnj. U njima se susreću suvremenost i sjevremenost.

Činilo se, dakle, prije desetak godina da dolazi vrijeme za pokretanje jednog duhovnog gibanja u Hrvatskoj kojemu bi bila u središtu bitna, najtemeljnija i najzahtjevnija od svih zadaća: praktičko, a ne verbalno svjedočenje, promicanje i oživotvorenje na koncilskom tragu, kritički i proročki, novog duha i *prisutnosti* s čistih kršćanskih izvora i nepatvorenih temelja, oslobođenih od loših i preživjelih političkih, socioloških, psiholoških, ideoloških i drugih natruha te od praktičkih deformacija koje su se tijekom povijesti do današnjega dana nagomilale u životu i praksi tzv. kršćanskog svijeta. I to kako u samih kršćana općenito, tako i osobito u dijelu službenog crkvenog personala, teško opteretivši istinsku i čistu sliku kršćanstva ljudskim slabostima, kompromisima, protusvjedočenjima, okamenjenošću (juridizmom i »legalizmom«), otuđenjima i licemjerjem. Njega su neki kršćani, svim ovim više ili manje opterećeni, tijekom povijesti čak »službeno« predstavljali i zastupali, a u stvari, unatoč legitimnosti (ali i nelegitimne hipersakralizacije) nekih njihovih uloga, funkcija i službi, ljudski

¹ Usp. Đuro HRANIĆ (ur.), *Mogućnosti organiziranog djelovanja vjernika laika u Hrvatskoj*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2002, 601-704.

i duhovno kompromitirali, udaljujući i odbijajući svojim postupcima tijekom čitavih stoljeća, ali i u naše vrijeme, tolike ljude – čak već djecu i mlade – od vidljive Crkve i, što je još mnogo gore, od samoga Boga i Krista. I to zato što njihov život i moral nisu bili vjerodostojni, autentični, uvjerljivi i usklađeni s evanđeoskom porukom ljubavi, plemenitosti, čovječnosti i svetosti.

Takav je bio i još je uvijek donekle ostao, u promijenjenim uvjetima, znatan dio tog »kršćanskog svijeta« i danas. U njemu se religijsko (pa i duhovno) ispreplelo s političkim interesima, s hlepnjom za vlašću, s položajem i moći, s utjecajem i novcem te kontrolom ne samo nad stvarima »ovoga svijeta« nego, što je najporaznije, i samih ljudskih savjesti i duša nametanjem propisa i pravila, moralističkih i ideologijskih tereta, ograničenja, sumnjičenja, nepovjerenja i osuđivanja, negiranja ljudskih prava i slobode savjesti, ukratko – slikovito rečeno – sa stavljanjem »subote« iznad »čovjeka«. A (neo)konstantinizam i jansevizam nekako su na svoj način živi i u naše doba. Sve navedeno pak nije imalo niti je moglo imati išta zajedničkog s Kristom i njegovim istinskim duhom, s Isusom iz Nazareta.

Koncil je, dakle, pokušao stati nakraj nekim od suvremenih oblika tih pojava, osuđujući usto i niz zastranjenja iz prošlosti, a Mardešić je pak opravdano govorio o zlosretnom, u nas još živom »političkom katolicizmu«. ² No, »savez prijestolja i oltara«, političkog i religijskog, ili pak sekularistički (ne)duh svjetovnosti, duboko ukotvjen u religijskom, nadaleko se i naširoko protezao i još se uvijek proteže i izvan okvira toga otuđenog »katolicizma« koji s istinskim kršćanstvom nema prave veze. Ali, on je prisutan i u organiziranim strukturama, religijskim zajednicama, institucijama i ponašanju ljudi drugih kršćanskih denominacija, kao i vrlo mnogo i u onima nekih nekršćanskih religija i religijskih skupina i strujanja, o čemu zorno svjedoče još i danas ekstremni i fanatični fundamentalizmi svih vrsta. No, zabludjelost ovih ne opravdava onu, premda drukčiju, među kršćanima. A uvijek postoji i opasnost da odjednom iz kršćanina izviri farizej ili poganin.

Zabludjelost, pa i zločinaštvo nekih prošlih, netom spomenutih dubokih povijesnih (i drugih) zastranjenja i otuđenja su neizmjerne i neizmjerivi, a njihove su posljedice bile i ostale tragične, dapače katastrofalne za sudbinu premnogih ljudskih bića i povijest čovječanstva. Ona su doista postajala »otrov za narod«, kao što su to bile, još daleko i neusporedivo više, ideologije antiteističkih totalitarnih – komunističkih i fašističko-nacionalsocijalističkih – tiranija i diktatura koje su počinile neizrecive, stravične zločine učinivši po njima 20. stoljeće, usprkos svim njegovim napretcima i visokim postignućima, jednim od najmračnijih u povijesti čovječanstva. No to ne treba čuditi kad se zna njihova ideologija neslobode i nasilja. Ono što, naprotiv, treba čuditi i nad čime treba duboko žaliti, dakako ne previše generalizirajući, jest kada je na djelu, prema

² Usp. Željko MARDEŠIĆ, Politički dualizam i koncilsko kršćanstvo, *Nova prisutnost*, 1 (2003) 1, 5-27.

riječima velikoga Berdjajeva, usprkos »dostojanstvu kršćanstva« – »nedostojnost kršćana«. Ako ne i svih, ali ipak mnogih među njima. Barem je to jasno dokazalo sveukupno povijesno iskustvo, a tako i sama suvremena psihologijska znanost, da naime u svakom čovjeku, pa smatrao se i kršćaninom, više ili manje rastu zajedno i »kukolj« i »pšenica«: zato »neka prvi baci kamen onaj tko je bez grijeha«...

Zloraba onog što bi po definiciji trebalo dubinski predstavljati Dobro tako da se praktički preokreće u Zlo, tragična je sudbinska drama svijeta koja je u praksi često pretvarala čak i plemenite aspekte religija u suprotnost njihovih temeljnih intencija, u izopačeno ruglo i praktičko negiranje svetog i uzvišenog u njima. Ta napast i iskušenje, ti »tektonski potresi«, kako bi rekao Berdjajev, zahvaćali su katkad i kršćane. Za njih bi, naprotiv, danas trebale biti, kako je istaknuo Mardešić,

»suvremena zajednička savjest i socijalizacija moralne svijesti drugo ime za djelatnu ljubav prema bližnjemu, za praštanje drugima, za slobodu zajedništva, za suodgovornost. Ako se kršćani ne ljube nisu učenici, nisu Crkva, iako mogu misliti da su pravovjerni i krjeposni. Od te ljubavi Crkva živi i od te ne-ljubavi Crkva umire. Postaje, u drugom slučaju, gangrenozno tkivo smrti i raspadanja, čudovište neslobode i grob istine.«³

A tako je to i ako kršćani ne ljube, nego podcjenjuju, sumnjiče i optužuju one koji kršćani nisu.

Eto, i s takvim zastranjenjima i deformacijama trebao se izvorno suočiti i njima se suprotstaviti *Kršćanski akademski krug*, uključiti se na svoj način, u svom djelokrugu i u skladu sa svojim skromnim mogućnostima i razinama djelovanja u liječenje bolesti i zala ovoga svijeta, ali počevši od *sebe*. To zlo je pak toliko da zatvaranje očiju pred njime vodi u duhovnu i moralnu sljepoću ili je pak njezin rezultat.

S druge strane, silni su i neizbrojivi primjeri mnogih istinskih Kristovih učenika svih vremena i prostora, pa i hrvatskih, a tako i nebrojenih duhovnih tražitelja drugih duhovnosti i religija, tolikih predanih pa i svetih pojedinaca, ljudi i njihovih zajednica, u kojima je bilo i svetaca i genija i velikih povijesnih likova duha i uma, ali i vrlo mnogo takozvanih malih, običnih, plemenitih, znanih i neznanih ljudi, majki i očeva, laika i svećenika, redovnica i redovnika, koji su ulagali svoje živote u dobro svoje te dobro svoje braće i sestara i koji to ustrajno i često skrovito čine i u naše dane ostvarujući u svojim životima autentične ljudske i evanđeoske vrednote. Nikad se neće moći dovoljno istaći da oni itekako postoje te da su zasigurno jedni od onih »posljednjih« koji su pred Bogom »prvi« – taj samo manje vidljiv, ali blistav dio daleko većeg dijela duboke »sante leda«, »Božjega podzemlja«,⁴ općinstva svetih, nevidljiva kraljevstva duha, za koje je Krist ustvrdio da se za nj neće moći reći da se nalazi ovdje ili ondje...

³ Željko MARDEŠIĆ, *Rascjep u svetome*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2007, 170.

⁴ Usp. Stjepan Tomislav POGLAJEN, *Božje podzemlje*, Split, 2006.

Jednostavno i jasno, Krug se na svojim počecima upisao upravo u prije spomenuto dubinsko duhovno gibanje usmjereno k potrebama i prilikama sadašnjosti, a nipošto ne u nešto niže ili manje, površno ili površinsko. Njegov je smisao bio i ostao pridonijeti, makar na malom i ograničenom planu njegove »nove prisutnosti«, pobijanju barem nekih velikih, dubokih zala naše sredine, naroda, zemlje i svijeta: bila je to prostorno omeđena, ali monumentalna zadaća čak i kad se, razumljivo i razumno, morala svoditi na lokalno dostupne mogućnosti i okolnosti u okviru općih usmjerenja.

Koncil i Krug

Pokretanje koncilskih reformi išlo je tragom takvih usmjerenja na globalnoj razini. Na općem su planu ona bila od povijesne, epochalne važnosti, a na njihovu tragu, tijekom zadnjih desetljeća, išlo je i mnoštvo konkretnih koraka i nastojanja na nizu područja. Tako, *mutatis mutandis*, dakako u neusporedivo manjim razmjerima i u daleko užim granicama, također u nas, među ostalim, i u Krugu kao ograničenom, ali i značajnom specifičnom doprinosu. Bila je to radikalna i hrabra zamisao da ga se pokrene, dakako nimalo svojstvena isključivo njemu, nego i nekim drugim istinskim, autentičnim kršćanima u našoj zemlji (i drugdje) – u nastojanju da te reforme *praktički* zažive. Gledajući koliko su još i danas njihove temeljne intencije zanemarene i zaboravljene, koliko *stara odsutnost* duha i uhdanost, rutina i okoštalošć nekih preživjelih tradicija, mentaliteta, prakse i običaja prevladavaju, a istinske se ujedno i stare i nove vrednote s mukom probijaju, nužnost se oživljavanja istinskoga kršćanskoga duha uvijek i svagdje nameće kao univerzalni moralni i duhovni imperativ. Tim je putem, ponovimo, trebao dakle krenuti i izvorno je krenuo Krug.

Ta je zadaća pretpostavljala korjenit, integralan pristup i zaokret, pravi duhovni program, pa je i u našem slučaju privukla vrijedne pojedince u aktivno sudjelovanje te izazvala pozornost stanovitog broja ljudi – suradnikâ, autorâ i čitateljâ – sve do današnjega dana. Spomenimo usput jedan važan (a tek naoko sporedan) podatak koji se tiče čitateljâ: samo od druge polovice 2007. godine do 31. listopada 2012. godine zabilježeno je 73.483 »posjeta« *Novoj prisutnosti* na portalu hrvatskih časopisa – HRČAK, Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta. A to je puno više od broja »ulazaka« u mnoge druge hrvatske poznate i ugledne časopise s humanističkoga područja u nas, kad se uspoređi s razdobljem njihova izlaženja uopće i dostupnosti u elektroničkom obliku. Tolik interes za ono što objavljuje Krug bila je i ostala jedna od najsvjetlijih strana njegove prisutnosti kod onih koje je njegov časopis iskreno zaokupio. To je vrijedno znati i ne zaboraviti. Razlog je to za nadu i ohrabrenje.

Tijekom vremena se doduše pokazalo da se željeno i zacrtano u radu Kruga moglo postupno dosizati tek skromno i djelomično te da neki možda previsoko

postavljeni ciljevi, kao i općenitije oni koncilski, nisu bili na dohvat u čak ni onima koji su ih iskreno zastupali i za njih se s uvjerenjem zalagali, pogotovo ako nisu imali dovoljnu potporu oko sebe, a tako pogotovo ni onima koji su ih možda tek bojažljivo, s nekim odmakom, pratili, a da ih pritom možda nisu ni potpuno razumjeli. U dobre su se namjere uplele i slabosti, nepovoljan opći okolni kontekst i prostor, ograničenja, opterećenja i zapriječenosti raznih vrsta, čak strah. To je otpočetak, vjerojatno kao jedan od rijetkih, jasno vidio i sâm Željko Mardešić ustvrdivši kako novoosnovani Krug neće moći postići »mno-go«.

Zašto? Kao što je već rečeno, dakle i zato što se tijekom vremena pokazalo da čak ni među njegovim članovima nije bilo dovoljnog suglasja ni jasnog razumijevanja njegove koncepcije i bitnih ciljeva, očito previsokih za prosječne mogućnosti nekih te da, s druge strane, opće prilike u nas nisu bile dovoljno zrele za kreativan odgovor i interakciju dostatnog broja ljudi kako bi proizvele najavljeni i priželjkivani »novi val«. A i korjenita, natprosječna i neobična novost Koncila bila je previsoka i prezahtjevna, osobito za mogućnosti običnih i prosječnih, prošlošću zarobljenih tradicionalista.

Krug i njegovi ljudi

Krug su ljudi. Kad se dakle postavlja pitanje o njemu, postavlja se i ono o njima. Neki su smatrali vrijednim već to što se stanoviti broj pojedinaca redovito prijateljski sastaje, sluša razna predavanja i izlaganja, razgovara o raznim temama, ugodno druži. To je, dakako, bilo vrijedno kao što su bili vrijedni i redoviti »susreti srijedom« koji su se zadnjih godina održavali, pogotovo otkad je Krug mogao koristiti gostoljubive prostore Hrvatskoga katoličkog liječničkog društva u Praškoj ulici 6 u Zagrebu. Na tribinama Kruga obredao se niz uglednih predavača s predstavljanjem mnogo zanimljivih tema i problema. To je bio nezanemariv rezultat kao i osobito, usprkos svim velikim poteškoćama, redovito izlaženje časopisa *Nova prisutnost*. A časopis su također – ljudi.

Časopis je bio i ostao ogledalo Kruga, ali i više od toga. S jedne strane, okupio je suradnju brojnih autora koji nisu svi bili njegovi članovi, a s druge strane u najdoslovnijem je smislu riječi sve do današnjega dana materijalno *uzdržavao* i *održavao* Krug, koji ni od koje institucije (kako prije, tako ni danas) nije nikada redovito dobivao nikakva sredstva za svoju djelatnost, dok *Nova prisutnost* jest. Krug materijalno ovisi o njoj. A ona ga i u nekim drugim aspektima, osobito kvalitetom pisanih i objavljivanih tekstova te širinom suradnje, to jest brojem autora, nadilazi i nadvisuje. Njemačka je fundacija *Renovabis* u prve tri godine njegova postojanja financijski pak pomogla upravo časopis. No je li on u proteklih deset godina bio i je li danas dovoljno »proročki«? Pitanje ostaje otvoreno...

Navedenim se redovitim djelovanjima Kruga može pribrojiti i održavanje jedanput ili dvaput godišnje »Dana Kruga«, kada su se njegovi članovi i prijatelji sastajali na razgovore i rasprave u prirodi, u okolici Zagreba. Ti susreti su trebali pridonijeti i jednom od postavljenih plemenitih ciljeva Kruga – njegovanju istinskog zajedništva i na njegovu temelju postupnog stvaranja prijateljskog, gotovo obiteljskog ozračja među prisutnima ili, još dublje, kako su to neki nazvali, »duhovnoga doma«. Ali ovaj je ipak u cjelini, pravo uzevši, bio i ostao dosta udaljen te tu i tamo tek vrlo nesavršeno i samo djelomično dosegnut cilj, koji po svojoj naravi uvijek i još traži što produbljeniji, promišljeniji, trajan duhovni rad da bi ga se tako postupno i sustavno izgrađivalo, tako naime da ne ostane samo puka želja ili tek san. Daleko od toga da se od tog cilja odustane, na njemu valja nastojati još više.

Pravo duhovno zajedništvo, zavičaj ili »duhovni dom« ne nastaju, naime, među ljudima pukim fizičkim okupljanjem i zajedničkim razmatranjem neke proizvoljno izabrane i unaprijed zadane svetopisamske ili druge teme, na mentalnoj razini, čitanjem nekih tekstova i njihovim komentiranjem, to jest bez obzira na prioritetne, dublje duhovne potrebe prisutnikâ, nego pozornim osluškivanjem, dubljim međusobnim povezivanjem, otvaranjem duša i srca među ljudima, uzajamnim dijeljenjem vlastitih duhovnih iskustava, ali i životnih pitanja i muka, da ne kažemo i sudbina, te egzistencijalnih i religijskih nemira, dvojbi, puteva i težnji. A takva zadaća i put, duhovno zajedništvo i vodstvo, nisu ni laki ni svakome dostupni. No, realno se može jedino tako postupno ostvarivati, Kristovom milošću i dubljim ljudskim nastojanjima, uz bliskost među ljudima i s njim, stvarna, svježa i živa, uvijek *nova prisutnost* njemu, drugima i sebi. Samo tako pomalo dozrijevaju prijateljstvo, uzajamnost i duhovno zajedništvo. A to je nešto ujedno neposredno blisko i visoko, traži vremena, unutarnje otvaranje, raspoloživost i postupno razbijanje psiholoških barijera i blokada. To se pak ne postiže tek tako i nije lako dostupno svakome. Na tome treba (u budućnosti) dublje i šire raditi, uz pravo razumijevanje i aktivno sudjelovanje na tom složenom putu svih onih koji bi to ne samo željeli nego i mogli.

Kristove prisutnosti jednostavno nema po narudžbi, kad mi to zamislimo i kažemo da je prisutan, nema je bez stalne osobne, svakodnevne *naše* uvijek nove *metanoje* i osobnog molitvenog života, dakle i *naše* neodvojive istodobne prisutnosti njemu, Bogu, sebi i drugima te postupnog napuštanja svih iluzija, samozavaravanja i slabašnih duhovnih izleta. Krist, Spasitelj svih ljudi, prisutan im je uvijek i svagdje, a ne kad mi to zamišljamo i kažemo. A ako je on posebno među nama, što jest, kada se, prema njegovoj riječi, dvojica ili trojica nađu zajedno »u njegovo ime«, potrebno je da oni uistinu shvate uzvišeno dubinsko značenje toga što »u njegovo ime« uistinu znači. Pravo pitanje nije na kraju u tome je li on ili nije prisutan, jer jest, nego jesmo li *mi* istinski prisutni njemu i što činimo da tako zaista bude. Zastupati suprotno bila bi samoobmana i gubljenje vremena.

Manifest »U službi čovjeka i zajednice«

Jedno od nesumnjivih postignuća Kruga od stožernoga značenja, zapravo njegov vrhunac, bilo je donošenje i objavljivanje u časopisu (na hrvatskom i engleskom) *Manifesta* Kruga pod naslovom »U službi čovjeka i zajednice«. ⁵ U njemu je postavljen čitav niz velikih, bitnih pitanja današnjice, ali i svestremenosti, i to baš s posebnim obzirom na duhovnu stranu ili dimenziju kao bitnu u cjelokupnom životu čovjeka, obitelji, ljudskih zajednica, naroda i svekolikog čovječanstva, pa i Hrvatske, dakle bez zanemarivanja civilizacijskih, društvenih, socijalnih i političkih dimenzija suvremenih problema. *Manifest* je izazvao nesumnjivo zanimanje, a neki ugledni pojedinci koji su ga podržali postali su potom i članovima Kruga. A za druge pak Krug nije poduzeo dovoljno da ih za svoj rad zainteresira i u nj uključi.

Mnogi mu pak, pa tako ni dio samih članova Kruga, nisu uopće poklonili dovoljnu i zasluženu pozornost, niti su shvatili njegovu osobitu vrijednost, a mnogi hrvatski intelektualci i kršćani izvan Kruga, u stvari njihova golema većina, za njega nisu nikada ni čuli. Drugi su pak smatrali da se u njemu govori tek »načelno«, to jest nedovoljno, u čemu je bilo ne samo nerazumijevanja, nego i licemjerja kao da se suvremenim pitanjima čovjeka i svijeta ne bi smjelo ili trebalo pristupati i (ponajprije) načelno, ili kao da je Krug imao realnih mogućnosti, moć ili sredstva da ih rješava konkretno, takoreći materijalno, u postojećim civilnim i crkvenim okvirima i strukturama. Krug je uostalom otpočetak bio i do danas je ostao krajnje siromašna udruga koja ne dobiva za svoj rad nikakva sredstva ni od Crkve ni od države. *Manifest* je pak barem, da se izrazimo riječima naslova i podnaslova davno i naširoko poznate knjige Johana Huizinge, pokušao »u sjeni sutrašnjice« postaviti »dijagnozu zla od kojega boluje naše vrijeme«. ⁶ Ali i više od toga: upozoriti na mogućnosti izlaženja iz toga zla, kao i na vrednote prema kojima suvremeni svijet i čovjek moraju težiti u nadi da će ih moći postupno ostvarivati. U tome je *Manifest* otvorio put i vjerojatno nadmašio sve druge izjave i očitovanja u nas posljednjih godina. A velika je šteta što nije dobio daleko veći i zasigurno zaslužen odjek. Takva je nažalost često sudbina onoga što je vrijedno, pa i najvrjednije.

Međutim, usprkos vrlo visokom misaonom i duhovnom dometu *Manifesta*, u čiji je tekst uložena znatan intelektualni napor niza istaknutih članova Kruga, on je danas kod većine njegovih članova (gotovo) potpuno zaboravljen. Nikad nije čak ni došlo do toga da ga cjelokupno članstvo temeljito prouči, održi tematske razgovore i rasprave o njegovim postavkama. Naprotiv, prevagnula je tendencija repetitivnog načimanja raznih drugih, manje važnih tema i to često

⁵ Usp. Manifest »U službi čovjeka i zajednice«, *Nova prisutnost*, 7 (2009) 1, 3-14.

⁶ Johan HUIZINGA, *U sjeni sutrašnjice. Kriza suvremene kulture*, Zagreb, Naklada Dubrava, 1944.

ispod dosegnute razine i kvalitete pristupa, utvrđivanja činjeničnih stanja i ponuđenih rješenja za niz problema u samome *Manifestu*.

Osim tog iznimnog koraka i iskoraka objavljivanja *Manifesta*, Krug je 25. listopada 2011. u velikoj dvorani Matice Hrvatske u Zagrebu posebnim diplomama uručio *Priznanja* istaknutoj 11-orici naših uglednika, znanstvenika, humanitarnih radnika i umjetnika za njihov životni i radni opus, a potom je okupio u prostorima HKLD-a i 70-ak podupiratelja Kruga i časopisa *Nova prisutnost* kojima su predane posebne *Zahvalnice*.

Imala je odjeka i javna, vrlo dobro i odmjereno formulirana posebna *Deklaracija* potpore Kruga pristupu Hrvatske Europskoj uniji, objavljena u našem časopisu uoči referenduma o tom pristupu.

Valja posebno istaknuti i važne inicijative te sudjelovanje Kruga u organizaciji dvaju simpozija o životu i djelu Željka Mardešića, a napose na drugi od ta dva znanstvena skupa pod naslovom »Duh i misao Željka Mardešića. Metamorfoze svetoga u suvremenom svijetu«. U njegovu je realizaciju uloženo mnogo vrijednih napora i nastojanja, osobito nekih članova Kruga,⁷ u kojima su sudjelovale i neke druge ugledne ustanove. Taj skup je otkrio niz novih, dubokih strana autorova duha, misli i djela.

Zašto »Nova prisutnost«?

Sva navedena nastojanja htjelo se sažeti u kratku sintagmu – *nova prisutnost*: prisutnost Bogu, prisutnost svijetu i prisutnost sebi. S druge strane, članovima *Kršćanskoga akademskog kruga*, njegova predsjedništva, pa i uredništva časopisa, ostalo je do danas posve nepoznato kako je došlo do izbora upravo tog naslova časopisa – *Nova prisutnost*.

Neki su to shvatili prilično površno misleći da se netko sjetio, s obzirom da je Krug bio u ponečemu »nov«, kako bi tomu odgovarao i takav naslov njegova časopisa. Drugi su pak mislili da je takav zato što se njime žele promicati neki nov duh i misli, biti prisutan velikim problemima našega vremena, što je svakako bilo mnogo bliže istini. No, nitko nije znao da je to bilo i svojevrsno nadovezivanje na malu, ilegalno širenu i tehnički skromno izvedenu publikaciju kratkoga trajanja, kojoj je bio naslov *Prisutnost* i koju su bili pokrenuli mladi hrvatski kršćanski personalisti ilegalno je objavljujući i uz mnoge opasnosti anonimno šireći, u vrlo ograničenim razmjerima, poglavito u Zagrebu i Splitu, neposredno nakon komunističke okupacije Hrvatske po završetku Drugoga svjetskog rata. Bio je to skroviti *hommage*, sjećanje i priznanje njihovoj hrabrosti u teškim, »olovnim« vremenima totalitarnih progona i terora, kada osobito neki od tih mladih ljudi nisu izbjegli pritiske, zastrašivanja, pa i zatvor.

⁷ Usp. npr. *Nova prisutnost*, 9 (2011) 2, 317-508.

Ta mala i samo uskom krugu ljudi poznata publikacija bila je nadahnuta idejama i vrednotama koje su već tada bile navjestiteljice Drugoga vatikanskog sabora, a zastupali su ih i iznosili veliki, pretežno – ali ne samo – francuski katolički i pravoslavni i protestantski mislioci, filozofi i teolozi: Jacques Maritain, Emmanuel Mounier, Nikolaj Berdjajev, Yves Congar, Marie-Dominique Chenu, Denis de Rougemont i mnogi drugi, a iz Hrvatske ponajprije Stjepan Tomislav Poglajen.⁸ U nizu napisa uglednih autora u *Novoj prisutnosti* našla su mjesto oko pola stoljeća kasnije i njihove vizije i ideje, dijelom prihvaćene na Drugome vatikanskom saboru.⁹ I sâm je Željko Mardešić bio snažno nadahnut tim vizijama i idejama kad je izričito isticao nezamjenjivu vrijednost i aktualnost kršćanskog personalizma. To je jasno izrekao već 1997. doslovno napisavši da

»pred kušnjama i napastima posvemašnje sekularizacije mirotvorstva, valja pokušati odgovoriti dubljom vjerom i autentičnijim iskorakom prema rizicima religijskih izbora. Da bismo to pak postigli treba nam se usredotočiti na nekoliko bitnih odrednica: Prvo, konačno i hrabro početi odgajati vjernike izvan svih kolektivističkih i ideoloških vizija kršćanstva«

koje su mu u prošlosti nanijele

»nenadoknadive sramote i poraze. Drugo, zauzimati se za jedno doista posve personalističko kršćanstvo, skupljeno u malim zajednicama, po mjeri ljudskosti, a ne države, naroda ili međunarodnih udruženja. Biti svjetlo dobrote, a ne zagovornik svoje grupe istomišljenika i istovjernika... Treće, prestati tražiti bilo kakvo korisno povezivanje s politikom... Četvrto, imati povjerenje u slobodu i u slobodnog čovjeka... Peto, pokušati najprije sebe promijeniti, a ne svijet, jer promijenivši sebe možemo promijeniti svijet...«¹⁰

U ovim je točkama zapravo već bio sadržan bitan dio programa i duha Kruga te njegova *Manifesta*. A koliko je taj program dalekosežan, dubok i širok, vidljivo je već na prvi pogled. Riječ je o temeljnim pitanjima i problemima čovjeka i svijeta, njihova života i sudbine: o mijenjanju i produbljenju sebe i drugih, društva i politike, shvaćanja duhovnosti i religije (koje se ne smiju poistovjetiti!), o istinski personalističkom i humanom pristupu čovjeku, onom i onakvom pristupu kakav je bio Kristov, s onu stranu svih mogućih interesa, oportunističkih kompromisa, stjecanja položaja i utjecaja, religijskih isključivosti, stavljanja zapreka i ograničenja samome svemogućem Bogu – umjesto poštovanja ljudske osobe i njezine iskonske slobode. Ukratko, radikalno rečeno, riječ je ni više ni manje, koliko je to god čovjeku moguće, o napuštanju ili barem stavljanju u drugi plan onoga što su – prema Kristovoj riječi Petru – »ljudske, a ne Božje misli«. Riječ je, kako je to koncizno sažeo Charles Péguy,

⁸ Usp. Stjepan Tomislav POGLAJEN, *Kršćanski personalizam*, Zagreb, Glas Koncila, 2010, preedio i predgovor napisao Ivan Šestak.

⁹ O personalizmu su u *Novoj prisutnosti* pisali Ivan Supičić, Ivan Šestak, Neven Šimac, Stipe Tadić i Franjo Zenko.

¹⁰ Željko MARDEŠIĆ, *Svjedočanstva o mirotvorstvu*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2002, 53-54.

o »mističnom«, a ne o s njim nespojivom »političkom« pristupu svijetu i životu, dakle bitno duhovnom, a ne svjetovnjačkom. Jasno je da taj duhovni pristup uključuje i društveni, na njegovoj vlastitoj razini i s njezinim sredstvima, ali ne bez duhovne, mistične dimenzije, kada naime (p)ostaje samo »politički«, tj. svjetovnjački.

Dimenzije su toga svekršćanskoga, pa potom i koncilskoga pristupa i programa tako dalekosežne i sveobuhvatne da je posve razvidno kako nisu niti mogu biti lako na dohvat ikakve potpunije praktične realizacije ni većih zajednica, ali – koliko se god one za njih zalagale – ni manjih skupina pojedinaca. Pa ipak, sve počinje od pojedinaca i malih skupina. Takva skupina je htio biti i Krug. Je li uspio?

S pogledom nade u budućnost...

Matematičari su se bavili »kvadraturom kruga« oko dva i pol tisućljeća. Kršćanstvo se bavi čovječanstvom oko dva tisućljeća. »Kvadratura« *Kršćanskoga akademskog kruga* traje desetak godina. To je malo. Tko će je razriješiti i što je dosad postignuto? Kao što je kroz svu prošlost do danas sudbina kršćanina u svijetu bila teška i nezavidna, tako će to biti i do kraja vremena. Kršćanin je razapet između vrhunske zahtjevnosti te iznimne *neobičnosti* Evanđelja, s jedne, i maksimalne napasti svijeta, s druge strane, između svog duhovnog poziva ili poslanja i slabosti svoje ljudske naravi, svoje *običnosti*, između uvijek nove prisutnosti Bogu, sebi i drugima i »staroga čovjeka« u sebi, latentnog poganina i farizeja, kao i svih zamki i zapreka što se stavljaju pred njega i postoje u njemu. To vrijedi i za sve njegove podvige u svijetu u kojem živi, ali *od* kojega svijeta ne smije i ne može biti – a da od njega ne može ni pobjeći – da bi ostao vjeran svom izvornom pozivu i poslanju.

Tragično je i stravično kolika su zla i najgore zločine tijekom povijesti počinili (pseudo)kršćani, ali dakako ne ponajprije ili samo oni, katkad tobože i u ime Boga, kršćanstva i samoga Krista. Grozno je i žalosno kako su silne bile i ostale njihove izdaje koje su dovele do najgorih katastrofa. Obeshrabrujuće je i porazno što se i danas kršćanstvo olako moralistički, psihološki, kulturološki i politički ograničava na nešto ili barem povezuje s nečim što ga nije dostojno i što mu je puka suprotnost, te kako se često kršćani ružno kaljaju neduhom »ovoga svijeta« ili svjetovnošću u kojoj duha nema. Svjetovnost je naime, po definiciji, ne prisutnost, nego *odsutnost* duha. I uvijek je krajnje opasno kad se u duhovno uvlači neduhovno, a u religiju – »magijsko«. U tome je odgovornost crkvenog personala osobito velika. Kristove riječi Petru kako će ga Sotona rešetati obistinjuju se kroz svu povijest Crkve do današnjega dana. U maskiranju zla u dobro i u izokretanju dobra u zlo Sotoni nema premca. Ali Crkvu »vrata paklena neće nadvladati«...

Prodor svjetovnosti i poganskog, političkog i prizemno psihološkog na mjesto duhovnog i autentično kršćanskog primjetljiv je kao dug i složen proces na mnogim razinama: utjecaj moći i novca, ekonomskih interesa i položaja, kontrole i zapovijedanja, ograničavanja slobode i sumnjičenja ljudskih duša, masovnog reproduciranja propisa i pravila te moralističkog osuđivanja i isključivosti kao i, ukratko, sekularizacije svetoga, ali i – paradoksalno – sakralizacije sekularnoga. Čitava ta sjenovita strana ljudskoga bića, ukorijenjena u psihički ego, u tamni dio čovjekove podsvijesti ili, kako reče Jung, u njegovu »sjenu« i u nagon za biološkim samoodržanjem, ali i za vladanjem, silom i moći, kad prodre u općim razmjerima na religijski plan, u ono što bi trebalo biti duhovno i sveto, izlaže ovo posljednje njihovu kobnom zanemarivanju, umanjivanju i izvrtanju u ono što im je suprotno. Sve to postaje u konačnici upravljeno protiv čovjeka, njegove slobode i sreće. Zloporabe su imena Božjega i danas teške. Stvara se rascjep između religijskog i duhovnog, pogotovo kad »magijsko« prodire u »religijsko«. A na kraju mnogo toga rezultira slabljenjem humanosti i nedovoljnim poštovanjem čovjeka, zapravo i ravnodušnošću prema njemu, ili – kako kaže Apokalipsa – Bogu odvratnom mlakošću i bljutavošću. Postaje važnije da funkcioniraju (pseudo)religijski »sustavi« i »strukture« što tlače čovjeka, a ne da raste Čovjek u cjelokupnosti svoje slobode, duhovnosti i čovječnosti u svim situacijama i odnosima svakodnevnog života.

Oni, makar manje brojni, koji i u naše doba za gurmanskim trpezama svojih dvorova i palača ne pokazuju da mare dovoljno, a pogotovo ne ponajprije, za bijedu, glad i obespravljenost radnika i njihove djece, za »u nebo vapijuće« grijeha i nepravde svih vrsta protiv čovjeka; oni koji, siti i bogati, odjeveni u »mekušaste haljine«, propovijedaju svoju ideologiju vrline siromaštva gladnima i bespomoćnima, zanemarenima i odbačenima; oni koji se, da parafraziram Jacquesa Maritaina, jedva osvrću na mnoštva zapuštenih i gurnutih na rub društva, ali pritom vode visoku politiku i diplomaciju vodeći toliko računa o vlastitom (pseudo)ugledu, izvanjskom odavanju počasti i priznanja njihovim osobama te o uvažavanju njihovih ekonomskih interesa; oni koji troše premalo riječi za potlačene i zgažene, ali previše za vlastite pozicije i te interese, uvijek brzi, međutim, prema Mounierovoj riječi, u prekopavanju po tuđim dušama i savjestima, u prijetnjama i osuđivanjima, umjesto da se više zagledaju u sebe same – ne uviđaju koliko su nevjerodostojni, neautentični i neuvjerljivi kao »kršćani«. To ne bi bili kad bi im na prvome mjestu bila njihova vlastita kršćanska *svetost* iz koje bi se onda čovječno i zaista kršćanski odnosili prema svemu i svima drugima te po čijoj bi ih blistavoj čistoći svi kao istinske kršćane mogli prepoznati. U suprotnom, koliko se god na njega pozivali, kakve stvarne veze imaju njihov život i primjer s Isusom iz Nazareta? Njemu je bliži od njih onaj koji traži odbačene plastične boce u smeću i onaj koji takvome pride i pomogne mu.

Izdaja kršćanskih vrednota došla je tijekom povijesti dotle, da je apsurdno očekivati da se tim vrednotama danas približe oni koji kršćani nisu, ako te vrednote naime toliki koji se kršćanima nazivaju i predstavljaju teoretski izvrću i praktički zanemaruju, unižavaju i ne poštuju, čak i kad ih gromoglasno prizivaju. Ono što je uvijek bilo, a danas je možda više nego ikad prijeko potrebno, to je djelatno, istinsko, dubinsko, životno, unutarne duhovno *preobraćenje* kršćana, ne kao jednokratni događaj, nego kao stalan proces i stanje duha. Nisu potrebne velike riječi nego svijetao, blistav život i djela. Potrebni su plemeniti i visoki životni primjeri pojedinaca i »kritična masa« broja ljudi da »ostatak svijeta« barem primijeti jedinstvenu i vrhunsku vrijednost Kristove poruke i božansku neobičnost Evandjelja te da se nad njima ozbiljnije zamisli. No, toga neće biti bez nezaobilaznog, bitnog uvjeta, zaokreta i temelja. Kao što je to snažno istaknuto u *Manifestu* Kruga, bitno je to da »ne može biti autentičnog kršćanstva bez ljudskosti i čovjekoljublja – jer je samo kršćanstvo utemeljeno na najdubljem čovjekoljublju«. Zato se Krug i zalaže »za takvo kršćanstvo koje će, u suradnji s drugim relevantnim duhovnim i intelektualnim snagama čovječanstva, biti kadro pridonijeti izgradnji sretnijeg čovjeka te boljeg i bratskijeg svijeta«. ¹¹ Riječ je o stvarnom, ne samo o *religijskom* nego i o *duhovnom* ekumenizmu i, još više, o univerzalnom, istinskom poštovanju, bratskom prijateljstvu i *ljubavi* prema čovjeku i ljudima svih duhovnosti, vjera i nevjera, bez čega kršćanstva nema niti ga može biti. Riječ je – prema Mardešićevu izrazu – o »kršćanstvu s ljudskim licem«.

Kršćanstva nema bez ljudskosti kao što nema ni kršćana bez duboke, istinske čovječnosti, te bitne životvorne božanske iskre usađene u ljudska bića s onu stranu svih svjetonazora i religijskih pripadnosti. I sâm Isus, Sin *čovječji*, bio je, jest i vječno će biti Krist *čovječnosti*. Ona je bitno obilježila njegovu osobu. Ona je i drugi naziv za ljubav prema svim ljudima koju je on dokraja iskazao svim svojim bićem, životom, bitnom porukom i smrću. Prema toj ljubavi prema bratu čovjeku Krist će na Sudnji dan prosuditi svakog čovjeka. U njoj stoji bit Kristove duhovnosti ili nadreligije. Ne samo veličina te visoka posebnost i jedinstvena neobičnost Evandjelja i kršćanstva, nego ponajprije njihovo bitno božansko obilježje stoji upravo u tome, u Božjoj univerzalnosti, utemeljenosti za svakog čovjeka, od Boga stvorenoga, koji je došao na ovaj svijet. Kad bi kršćanstvo bilo samo jedna od brojnih religija, a ne *nadreligija*, to jest iznad svega vjera i duhovnost, ne bi imalo to božansko obilježje koje ga nadreligijom čini i po kojemu religiju nadilazi. ¹²

¹¹ *Manifest*, 14.

¹² Usp. Ivan SUPIČIĆ, *Za univerzalni humanizam. Prema potpunijoj čovječnosti*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2010, 672-684.

Zaključak

Što zaključiti? Mnogo toga! Od toga ovdje barem nešto...

Starogrčka riječ »novo« imala je dva glavna značenja. Prema prvom, novo je nešto što se *zadnje dogodilo*, dakako u vremenu, poput danas objavljenih vijesti na televiziji ili jutros izašlih novina ili nekog događaja koji se upravo zbilo. Prema drugom, novo je ono što je *uvijek aktualno, svježije, živo*. Krug i njegov časopis htjeli su i trebali su biti novi u ovome drugom smislu. Ali u tom se smislu ostaje nov, svjež i aktualan samo ako se doista živi, kreće, raste, napreduje, obnavlja, osmišljava, osvještava.

U tom bi smislu Krug trebao neprestance postajati *Novi Krug*, a njegov časopis uvijek biti nova *Nova prisutnost*. Posve je besmisleno i beskorisno da se Krug bavi neprioritetnim temama i temicama od minornog značenja, napose onima po kojima ne može pridonijeti nikakvom važnom, pa i praktičnom pomaku ili odjeku, nekom plodnom rezultatu u našoj sredini, a niti sadržajno produbiti sam sebe, svoje članove i prijatelje.

Krug mora realno i životno tražiti *novost*, ali u sintezi svih, i starih i korjenito *novih* vrijednosti, da bi bio vjerodostojan i vjeran sebi. U tome je njegova posebnost, prema samoj Isusovoj riječi – *nova et vetera*. Ne stoji li u takvoj vrsti novosti sav život koji buja na zemlji? Nije li to smisao najdubljeg i najdalekosežnijeg Kristova poziva čovjeku i čovječanstvu, njegovoj Crkvi, toj nevidljivoj duhovnoj zajednici svih koji mu pripadaju do kraja vremena i svijeta? Nipošto nije, kako neki površno misle ili ne znaju *nova* Kristova zapovijed u tome da čovjek ljubi svoga bližnjega »kao samoga sebe«. Uostalom on sam potvrđuje da se to tako već »čita u Zakonu«. Njegova *nova* zapovijed stoji u njegovu pozivu u kojem kaže: Ljubite jedni druge »kao što sam ja ljubio vas«. ¹³ A ta je ljubav bezuvjetna i beskrajna, svestrana, suosjećajuća i milosrdna. Koliko je ljudi spremno tako ljubiti – kao Krist? Koliko je kršćana spremno na takvu *novost* uvijek i svagdje, pa i u *Kršćanskom akademskom krugu* kao i izvan njega, do granica zemlje...? Shvaća li uopće većina kršćana dalekosežnost toga poziva i njegovo pravo značenje? Mnogi kršćani inače vrlo slabo poznaju Evanđelje, njegovu bit, onu pravu, iskonsku Kristovu *novost* i Radosnu vijest koju je donio čovječanstvu i čovjeku, tako duboku da će ju se moći beskrajno otkrivati i pokušavati razumjeti i ostvarivati do kraja vijeka i svijeta – tek malo pomalo, djelomično i nesavršeno... Tako i, po razmjerima posve neusporedivo, i u skromnim okvirima ovoga Kruga... A da tako bude, taj će Krug morati stalno postajati *novi krug*, a njegov časopis doista *nova prisutnost*. Krug nije središte svijeta niti ičega drugog ovdje i sada. Ali to nisu ni mnogi drugi koji sebe u centar uporno i neprestano stavljaju i kojima je važno – biti važan. Krug to ne smije činiti.

¹³ Usp. Živan SIKIRIĆ, *Aktualna razmišljanja jednog kršćanina koji bi to htio biti*, Split, Naklada Bošković, 2011.

To uključuje stalan i uvijek nov te ustrajan napor traženja, samoispitivanja, otkrivanja, osvješćivanja i produblivanja na intelektualnom i duhovnom planu, a tako i zauzetosti i založenosti na društvenoj razini; i to zato da bi se Božji znakovi vremena, čovjek i (suvremeni) svijet što bolje prepoznali, upoznali i razumjeli te da bi se ljudima i njihovim crkvenim, vjerskim i civilnim zajednicama, obiteljima i narodu što plemenitije služilo. Ako netko to smatra praznim frazama, šupljim ideološkim floskulama ili običnim zamagljivanjem, dalekim od krutih, nasušnih realnosti i problema današnjice, duboko se vara. Upravo suprotno! Riječ je o tome da ljudi doista zasuču rukave i što više u te realnosti uđu. Ali ne bilo kako, nego opremljeni duhovnom prosvijetljenošću i intelektualnom osposobljenošću kao pravom snagom. Tko nije na to spreman, nema što tražiti u Krugu, pa i smatrao sam sebe – smiješnog li, preuzetnog i glupog izraza! – »dobrim katolikom«. Oni koji sami sebe proglašavaju »dobra« nisu primjereni ni Crkvi na koju se pozivaju i koja, kako reče i Ivan Pavao II. u enciklici *Redemptoris missio*, nije nipošto sama sebi svrhom; takvi naime koji su samosvidljivo »ponosni« što su katolici ili kršćani, kao da je to njihova zasluga, a ne čisti dar i Božja milost, *gratia gratis data*, koja samo duboko obvezuje i poziva na služenje i poniznost. Dosta je već takvih karikatura i grupnih ideoloških svrstavanja kojima se nastupa s kršćanstvu nedostojnih plitkih, svjetovnih, socioloških i psiholoških *ego*-pozicija i visoka samozadovoljno i hvalisavo grmi s raznih katedri i propovjedaonica, skupova i okupljanja. A iza toga obično stoji malo vrijednog – često ponajprije slabo prikriivena individualna ili skupna taština, oholost ili samozaljubljenost, uži interesi »kaste«, grupe ili strukture i nezinih grijeha..., nešto posve svjetovno.

O 10. obljetnici *Kršćanskoga akademskog kruga* i *Nove prisutnosti* trebalo je na sve ovo upozoriti, naime na potrebu da se i Krug i časopis ovom prigodom preispitaju i dalje preispituju te o sebi postave i nadalje postavljaju *prava* pitanja i dijagnoze. To traži široku raspravu. Samo radikalnim, poniznim otriježnjenjem, samo što punijim razumijevanjem i osvješćenjem o tome što su oni od »iskona« htjeli postati i biti – može biti prave *Nove prisutnosti* i pravoga *Novog kruga*. Ova obljetnica je izvanredna, jedina, ako ne možda i posljednja prilika da se nešto novo dogodi te da to shvati barem »mala banda«, sitna jezgra onih u kojih bi bilo dovoljno motiviranosti i oduševljenja da ponizno i predano opet krenu u jednu novu, izazovnu duhovnu i životnu avanturu. I to bez ikakve preuzetne i neumjesne, apsurdne pomisli da se uspoređuju s Isusovom »malom bandom« (izraz H. Guillemaina), koja je na njegov poziv krenula u duhovno »osvajanje svijeta«, ali ne kao što se kasnije stoljećima često događalo, psihološkim pritiscima i fizičkim nametanjem, čak ognjem i mačem, to jest nasiljem, nego plemenitošću, predanjem, čovječnošću, služenjem i ljubavlju kakvom je on ljude ljubio i kakvom ih je pozvao da jedni druge ljube – *kao* što ih je on sâm ljubio.

Prilika je da se barem neki, nadasve mladi, koji od svega ovoga nešto osjećaju, razumiju ili naslućuju, uključe ovdje i sada u ovu »novu evangelizaciju«, ako žele i unutar Kruga. I to ponajprije evangelizaciju *samih sebe*, a potom tek drugih, u Krugu, iz njega i oko njega, barem skromno i koliko mogu, u tom duhu, vlastitim životom i primjerom, tim jedinim istinskim svjedočanstvom. Takvi postoje i takve poznajem koliko ih god trenutno bilo malo na dostupnom mi vidiku. Na njima i na svima je, ne da ponajprije nešto traže ili očekuju od drugih za sebe, nego da se iznad svega sami daju, da *kreiraju*, nipošto ni u čemu ne »apsolutizirajući« ili naivno idealizirajući sâm Krug, nego osluškujući, primajući i prihvaćajući i u njemu i oko njega prije svega i uvijek *nov* Kristov duh služenja, ljubavi i *prisutnosti* Bogu, sebi i drugima... *Gaudium et spes!*